

Standaard Archeologische Inventarisatie voor het
Plangebied Heijckmann te Huissen

J. Dijkstra en W. Laan



Colofon

ADC Rapport 64

Standaard Archeologische Inventarisatie voor het Plangebied Heijckmann te Huissen

Auteurs: J. Dijkstra en W. Laan

In opdracht van de gemeente Huissen

Ontwerp: 1 Nacht IJs (Hans Blom) Amersfoort

© ADC, Bunschoten, November 2000

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ISBN 90 5874 0501

Archeologisch Diensten Centrum

Tel 033-299 81 81

Energieweg 14

3751 LT Bunschoten

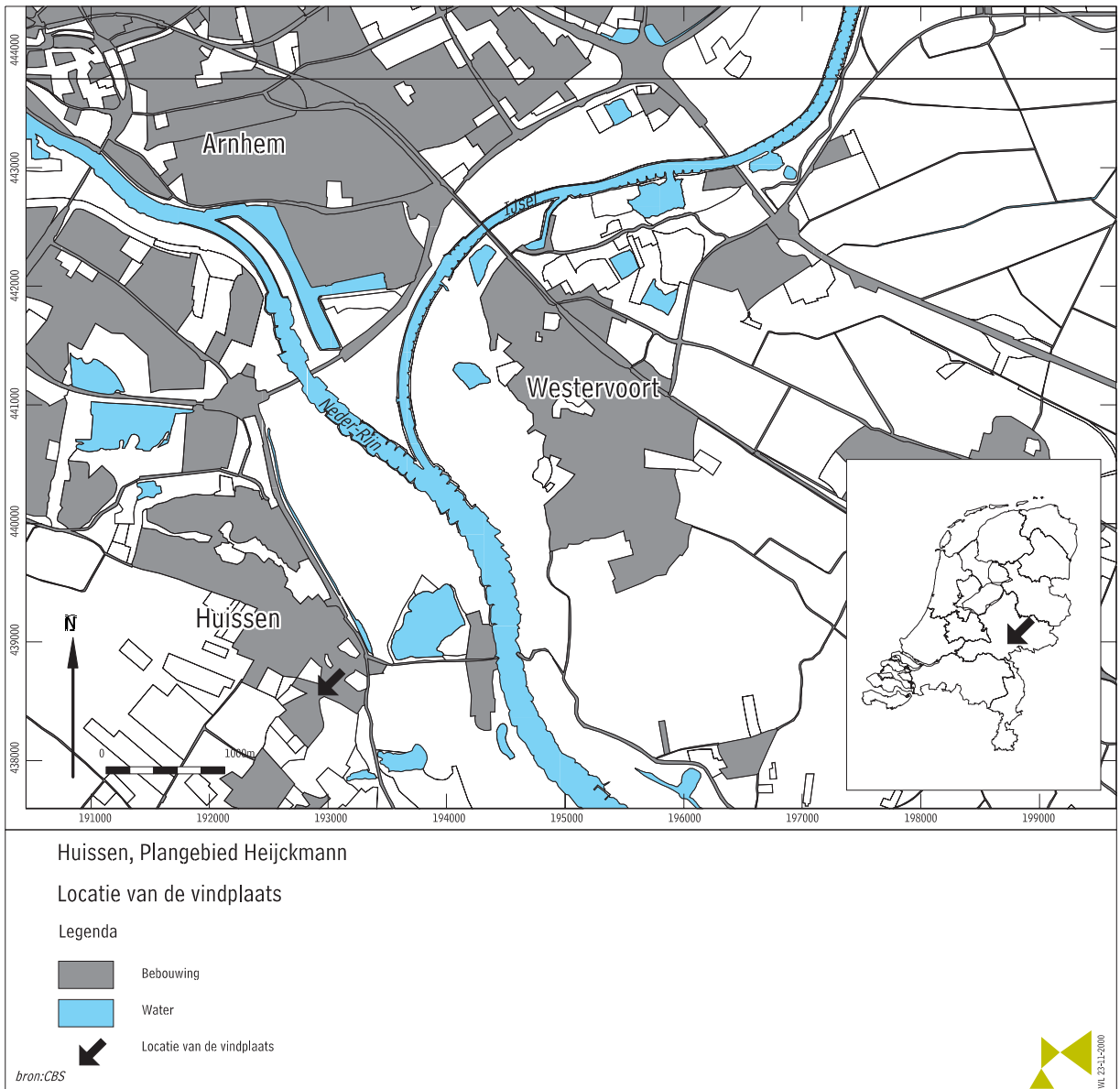
Fax 033-299 81 80

Pb 112 3750 GC Bunschoten

Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding	5
2 Werkwijze	5
3 De ontwikkeling van Huissen in het kort	5
3 De archeologische waarde van het onderzoeksterrein	7
4 Aanvullend booronderzoek	7
5 Conclusies	9
6 Aanbevelingen	10
Literatuur	10



Afb. 1

1 Inleiding

In de periode oktober-november 2000 is door het Archeologisch Diensten Centrum in opdracht van de gemeente Huissen een Standaard Archeologische Inventarisatie (SAI) uitgevoerd voor het Plangebied Heijkmann gelegen tussen de Touwslagersbaan en de Helmichstraat aan de zuidzijde van Huissen (afb. 1).

Deze SAI is uitgevoerd omdat het terrein waar zich nu nog de meelfabriek bevindt en het aangrenzende terrein aan de noordzijde hiervan in de toekomst opnieuw zal worden ontwikkeld en in de planprocedure rekening kan worden gehouden met eventueel aanwezige archeologische resten.

De SAI bestaat uit een bureauonderzoek en een controle in het veld. Het bureauonderzoek is verricht door J. Dijkstra en het veldwerk door W. Laan en A. Allen.

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET PLANGEBIED:

Provincie	Gelderland
Gemeente	Huissen
Plaats	Huissen
Toponiem	Touwslagersbaan
Kaartblad	40B
Centrumcoördinaat	193,063/438,550

2 Werkwijze

Om de archeologische waarde van het gebied te bepalen, is gebruik gemaakt van gegevens van de archeologische database van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), ARCHIS. Daarnaast is een literatuurstudie verricht waarbij met name de publicaties van de Historische Kring Huessen waardevol bleken te zijn. Tevens is met behulp van geomorfologisch kaartmateriaal een lokale landschapsreconstructie gemaakt om de bewoningsmogelijkheden uit het verleden inzichtelijk te maken. Om de verzamelde gegevens te controleren zijn vervolgens twee boringen gezet.

3 De ontwikkeling van Huissen in het kort

Huissen is gelegen in het rivierengebied, bij de splitsing van de Rijn en de IJssel. Er is sprake van een dynamisch landschap hetgeen zijn weerslag heeft gehad op de ontwikkeling van Huissen.

Het gebied rondom deze stad kent een lange bewoningsgeschiedenis. De oudste archeologische vondsten die tot nu toe zijn gedaan dateren uit de periode rond 2000 v. Chr. De oudst bekende vermelding van Huissen in de historische geschriften dateert uit 814 n. Chr. De plaats werd toen Huasenheim genoemd, woonplaats van een persoon of bevolkingsgroep met de naam Huasen.¹ De vroegmiddeleeuwse kern van Huissen lag vermoedelijk aan de zuidoost zijde van de huidige stad, ter hoogte van een oude meandergordel van de Rijn en ten zuidoosten van het burchtcomplex. De meander is in de prehistorie ontstaan. Uit archeologische vondsten blijkt dat het gebied waar ooit de meander heeft gelopen vanaf ca 400 v. Chr. bewoond is geweest.² Mogelijk woonde men op de oeverwal van de oude meander en was deze nog aanwezig als restgeul. Op oude kaarten is het patroon van de meander nog zichtbaar en lijkt men met de indeling van het land rekening te hebben gehouden met dit fenomeen (afb. 2).

Het burchtcomplex is ontstaan vanuit een versterking opgebouwd uit tufsteen die later bekend stond als de "Dannenberg" en het mottekasteel op de Hazenberg dat dateert vanaf ca 1000 na Chr. (afb. 3). De vroegmiddeleeuwse bewoningskern moet vanaf de 9^e eeuw ook al een kerk hebben gehad. Rondom de kern lagen verspreid verschillende boerderijen. Eén daarvan is in het voorjaar van dit jaar opgegraven aan de Struifstraat. Deze boerderij is te dateren vanaf het eind van de 10^e eeuw tot ongeveer het midden of het eind van de 11^e eeuw.³

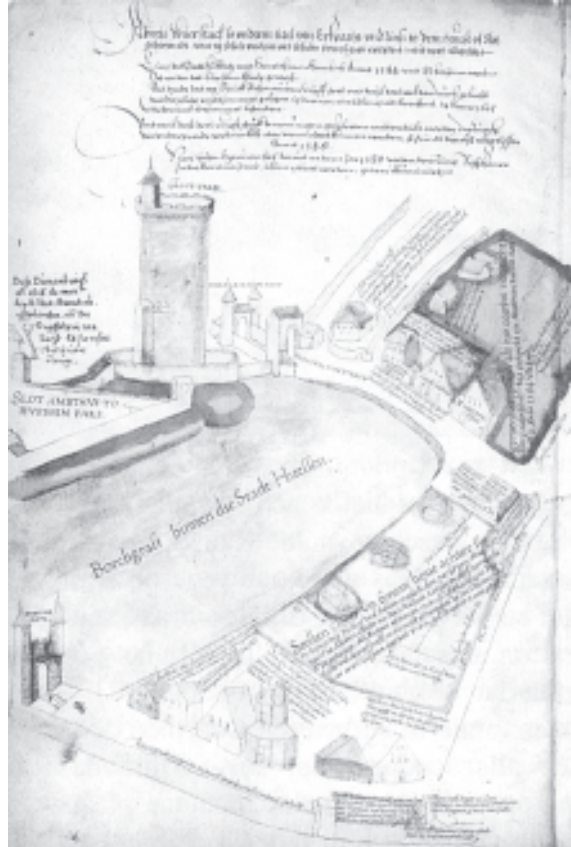
In het begin van de 14^e eeuw is de kern van de nederzetting verplaatst naar het noordwesten, naar de huidige plaats van de stad. Mogelijk heeft deze verplaatsing te maken met overstromingen. Het is tekenend dat de oude kerk van Huissen in 1313 nog een keer wordt genoemd, maar daarna niet meer.⁴ De nieuwe (tweede) kerk van Huissen dateert uit het eind van de 13^e of het begin van de 14^e eeuw en stond op de plaats van de huidige kerk.

1. Zweers en Smit 2000: 9.
 2. Neijenhuis 2000: 20.
 3. Dijkstra en Van der Heijden 2000.
 4. Smit en Zweers 1997: 6.



Afb. 2 Kadastrale kaart uit 1832 met daarin aangegeven het plangebied (gerasterd) en de meandergordel (met pijlen). De kaart is overgenomen uit Neijenhuis 2000: 19.

Afb. 3: Een uitsnede uit een afbeelding afkomstig uit het 'Legerboick und Register der Rentmeistereien Huessen' van 1577. Op de achtergrond de Grote Toren van het burchtcomplex en op de voorgrond het gebied dat grenst aan de oostzijde van het plangebied.



In 1242 wordt het stadje aangeduid als tolplaats hetgeen niet verwonderlijk is gezien de strategische ligging aan de Rijn. De tol zelf werd beschermd door het eerder genoemde burchtcomplex. Huissen behoorde tot het graafschap Kleef.

4 De archeologische waarde van het onderzoeksterrein

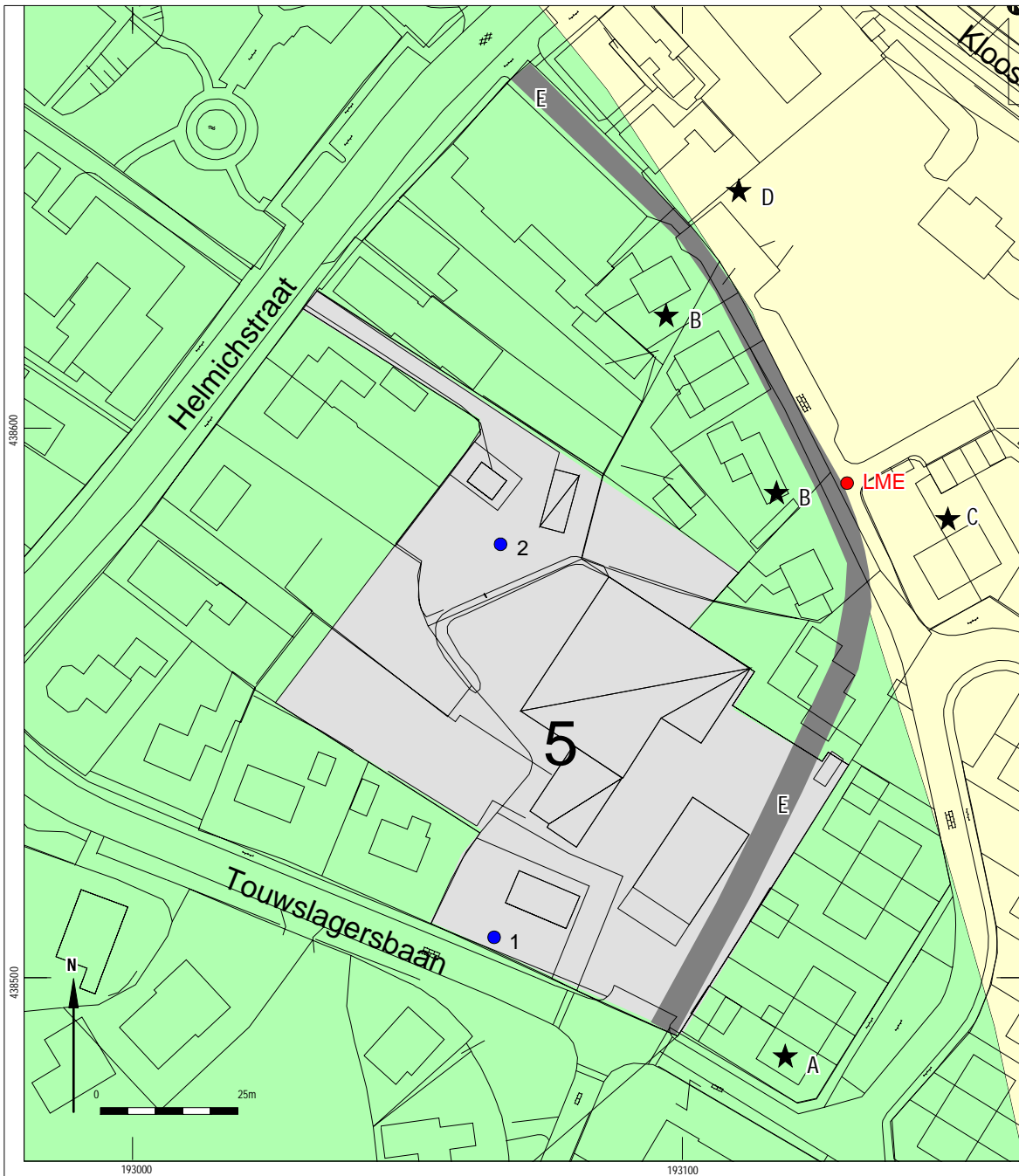
Het onderzoeksterrein is gelegen op de grens van de hierboven genoemde oude meandergordel van de Rijn en komafzettingen (afb. 4). Het is tevens gelegen in de vroegmiddeleeuwse en laatmiddeleeuwse (tot ca 1300) kern van Huissen, deels op het terrein dat van oudsher bekend staat als "Het Oude Kerkhof" (zie ook afb. 2). In het verleden hebben amateurarcheologen tijdens bouwwerkzaamheden net buiten het plangebied waarnemingen kunnen verrichten. Vele vondsten daterend uit de Vroege en de Late Middeleeuwen (tot ca 1300) zijn toen tevoorschijn gekomen hetgeen duidt op een rijk bodemarchief.⁵ Uitgebreide archeologische opgravingen hebben destijds helaas niet kunnen plaatsvinden, zodat veel gegevens verloren zijn gegaan. Met de vondsten is aangetoond dat er mensen woonden en werden begraven in dit gebied, maar hoe men woonde, werkte en hoe men was begraven of hoe de gezondheidstoestand van de mensen was, is niet bekend. Het lijkt aannemelijk dat de bewoning in die vroege periode zich uitstreckte over het gehele plangebied. De kans is dan ook groot dat zich begravingen en bewoningssporen (bijvoorbeeld van boerderijen) op het onderzoeksterrein bevinden. Een deel van het terrein zal zijn verstoord door de huidige bebouwing (afb. 5 en 6). In het kader van deze SAI konden geen bouwtekeningen en dergelijke worden bekeken om de mate van verstoring door funderingsaanleg, aanleg van kelders of kabels en leidingen te bepalen. Indien de huidige bebouwing relatief ondiep is gefundeerd, kunnen nog onderliggende archeologische sporen in de bodem aanwezig zijn.

5 Aanvullend booronderzoek

Op het terrein zijn ter controle twee boringen gezet, één aan de zuidzijde in de tuin van het huidige woonhuis aan de Touwslagersbaan en één op het noordelijk deel van het plangebied (afb. 4).

5. Janssen 1999: 64.

Op de plaats van boring 1 is geboord tot een diepte van 3,4 meter onder maaiveld. Het bo-



Huissen, Plangebied Heijckmann

Geologische ondergrond met de onderzoekslocatie, de situering van de ARCHIS-meldingen, de meldingen van de Historische kring Huessen en de boringen

Legenda

- Meandergordel in de ondergrond volgens Berendsen, Faessen & Kempen
- Komafzettingen in de ondergrond volgens Berendsen, Faessen & Kempen
- LMEB ARCHIS-melding met datering (LME = 1050-1500 n. Chr., LMEB = 1250-1500 n. Chr.): Kerkhof
- Boring ten behoeve van de veldcontrole
- De met sterretjes gemarkeerde meldingen zijn afkomstig uit Janssen 1999:64
- A Vondsten uit de periode voor 1300
- B Concentratie menselijke begravingen
- C Vondsten uit de periode 12e-13e eeuw
- D Vondsten uit de periode 12e- begin 13e eeuw
- E Voormalige veldweg over het "oude kerkhof"



venste pakket van 1,5 meter is geroerd. In de boring is zelfs plastic, asfalt en baksteen aangetroffen. Vermoedelijk heeft de verstoring te maken met de aanleg van de riolering, kabels/leidingen en/of de stoep.

Na een scherpe overgang is onder de verstoring een pakket matig grof zand aangetroffen. Dit pakket is bruingrijs, kalkrijk en ziet er natuurlijk uit.

Op 2,6 tot 3,0 meter onder maaiveld is een pakket zandige matig zware klei tot een zandige lichte klei aangetroffen. Dit pakket is grijs met zwarte vlekjes en kalkloos. Hieronder is een zandige leem aangetroffen. Dit is afgezet in het Pleistoceen (vóór 10.000 jaar geleden).

Boring 1 wordt als volgt geïnterpreteerd: Een dikke laag is vrij recent nog verstoord.

Hieronder bevindt zich een pakket van beddingafzettingen van ongeveer 1 meter dik op pleistocene afzettingen. In deze boring zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Op de plaats van boring 2 is geboord tot een diepte van 2,9 meter onder maaiveld. De bovenste 20 cm bestaat uit een donkergrijze bouwvoor. Hieronder is een 50 cm dik pakket matig grof zand aangetroffen. Dit pakket is bruingrijs en kalkrijk en bevatte geen archeologische indicatoren. Op 80 cm diepte is een 90 cm dik pakket zandige zware zavel tot zandige lichte klei aangetroffen. Dit pakket is grijsbruin tot donkergrijs, licht humeus en kalkrijk. Aan archeologische indicatoren is hierin gezien: houtskool, schelpjes, baksteen, kleine stukjes aardewerk (te klein voor bemonstering) en fosfaat.

Op een diepte van 1,8 meter is een pakket zware zavel van 60 cm aangetroffen. Dit pakket is bruingrijs, kalkrijk met schelpjes en ziet er natuurlijk uit. Op een diepte van 2,5 meter is een pakket zware klei van 60 cm aangetroffen. Dit pakket is grijs en kalkloos.

De verschillende lagen uit boring 2 worden geïnterpreteerd als oeverafzettingen op komafzettingen. Het betreft hier een onverstoord bodemprofiel. Net als op de plaats van boring 1 zullen de pleistocene lagen op deze locatie beginnen op ca 3,5 meter onder maaiveld. De archeologische indicatoren en het aanwezige fosfaat geven aan dat zich op een diepte van 0,70 tot 1,4 meter onder maaiveld zeer waarschijnlijk archeologische resten bevinden.

De boorresultaten wijken af van hetgeen getoond wordt op de kaart van Berendse (afb. 4). Het plangebied bevindt zich precies in het grensgebied van meandergordel, komafzettingen en oeverafzettingen. Omdat de kaart van Berendse is gebaseerd op een relatief grof boorgrid kunnen de aangegeven grenzen afwijken van de werkelijkheid. In lokale boringen zullen de details altijd beter zichtbaar zijn.

6 Conclusies

Gezien de ligging van het plangebied in de oudste (niet meer zichtbare) kern van Huissen uit de Vroege en Late Middeleeuwen en op grond van de resultaten van het booronderzoek is te verwachten dat zich op deze locatie archeologische resten in de ondergrond bevinden. Het terrein wordt aangemerkt als een zeer belangrijke archeologisch zone binnen Huissen. Er worden met name bewoningssporen en eventueel begravingen uit de Vroege en Late Middeleeuwen verwacht. De aanwezigheid van oudere sporen kan echter niet worden uitgesloten.

Afb. 5 De huidige situatie van het plangebied gezien vanuit het zuidwesten.





Afb. 6 De huidige situatie van het plangebied gezien vanuit het zuidwesten.

Een deel van het terrein zal zijn verstoord door de nu nog aanwezige bebouwing (zie ook boring 1), maar de mate van verstoring is op dit moment niet bekend.

7 Aanbevelingen

Gezien de grote kans op aanwezigheid van waardevolle archeologisch resten in de ondergrond wordt geadviseerd om archeologisch onderzoek uit te laten voeren. Dit onderzoek kan worden uitgevoerd in verschillende fasen. Afhankelijk van de resultaten van elke fase afzonderlijk zal moeten worden bekeken of een volgende fase noodzakelijk is. Allereerst wordt geadviseerd de sloop van de huidige bebouwing archeologisch te laten begeleiden, dat wil zeggen alleen de sloop van de funderingen. Indien de funderingen in het verleden niet te diep zijn aangelegd (dus niet te veel hebben verstoord), kunnen de oude bouwputten dienen als archeologische proefputten, waarin kan worden vastgesteld of archeologische sporen op het terrein aanwezig zijn. Dit onderzoek kan worden beschouwd als een Aanvullend Archeologisch Onderzoek (AAO). Wanneer blijkt dat op de plaatsen van de huidige bebouwing de bodem tot op grote diepte is verstoord, wordt geadviseerd om op de niet verstoorde delen van het terrein een AAO uit te laten voeren. Indien waardevolle sporen aanwezig zijn, wordt geadviseerd een definitieve opgraving hier op te laten volgen. Omdat al in een vroeg stadium rekening wordt gehouden met archeologie bestaat nog de mogelijkheid om, indien er archeologische resultaten zijn, deze te verwerken in het ontwerp van het stedenbouwkundig plan, zodat het verleden in het heden weer zichtbaar wordt gemaakt.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., E.L.J.H. Faessen en H.F.J. Kempen, 1994: *Zand in banen: zanddiepte-attentiekarten van het Gelders rivierengebied*, Arnhem.
- Dijkstra, J. en F.J. van der Heijden, 2000: *Aanvullend Archeologisch Onderzoek op de vindplaatsen 'De Driehoek' en 'Bloemstraat' te Huissen*, Bunschoten (ADC rapport 49).
- Janssen, Th.H., 1999: *Van nederzetting tot stad. De archeologische geschiedenis van het oudste Huissen*, Huissen (uitgave in eigen beheer).
- Nijenhuis, C.G., 2000: "De meander van Huissen (I)", in: *Mededelingen van de Historische Kring Heussen*, jaargang 25, nr 1, pp. 16-22.
- Smit, E.J.Th.A.M.A. en J.H.F. Zweers, 1997: *Huissense Kerken en Kapellen vanaf de Middeleeuwen tot heden*, Huissen.
- Zweers, J.H.F. en E.J.Th.A.M.A. Smit, 2000: *Geschiedenis van Huissen*, Huissen.